

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАРЕГІОНАЛЬНА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА У КОНЦЕПЦІЇ НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ
REGIONAL INDUSTRIAL POLICY IN THE CONCEPT OF NEOINDUSTRIALIZATION

У статті окреслено основні аспекти концепції неоіндустріалізації, які засвідчують необхідність повернення до питання ролі держави та сформованих нею інституцій у регулюванні промислового сектору регіону. Запропоновано складові частини регіональної промислової політики згідно з концепцією неоіндустріалізації, які включають принципи формування, методи, інструменти та важелі механізму регулювання промислового сектору регіону. Застосовано сучасні загальнонаукові (аналізу, синтезу, ідеалізації, системний метод) та часткові (визначення, опис, інтерпретація) методи наукового дослідження. У статті аргументовано, що елементи регіональної промислової політики, яка сформувалась протягом незалежності в Україні, підпадають під принципи моделі ліберального постіндустріального розвитку. Визначено, що застосування моделі ліберального постіндустріального розвитку призвело до масштабної деіндустріалізації економіки, уповільнення процесу розвитку промислового сектору.

Ключові слова: регіональна промислова політика, реіндустріалізація, неоіндустріалізація, державно-приватне партнерство, інноваційний розвиток промислового комплексу.

В статье обозначены основные аспекты концепции неоиндустриализации, кото-

рые подтверждают необходимость возвращения к вопросу роли государства и сформированных нею институций в регулировании промышленного сектора региона. Предложены составляющие части региональной промышленной политики согласно концепции неоиндустриализации, которые включают принципы формирования, методы, инструменты и рычаги механизма регулирования промышленного сектора региона. Применены современные общенаучные (анализа, синтеза, идеализации, системный метод) и частичные (определение, описание, интерпретация) методы научного исследования. В статье аргументировано, что элементы региональной промышленной политики, которая сформировалась в течение независимости в Украине, подпадают под принципы модели либерального постиндустриального развития. Определено, что примененные модели либерального постиндустриального развития привело к масштабной деиндустриализации экономики, замедлению процесса развития промышленного сектора.

Ключевые слова: региональная промышленная политика, реиндустриализация, неоиндустриализация, государственно-частное партнерство, инновационное развитие промышленного комплекса.

УДК 338.24.01

<https://doi.org/10.32843/bses.49-17>

Ліба Н.С.

д.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
та маркетингу
Мукачівський державний університет

Liba Natalia

Mukachevo State University

In order to ensure the successful development of Ukraine, it is necessary to take into account national interests and integration needs in the developed world community. Ukraine, with its predominantly uncompetitive industry, is seeking to integrate into the world processes of neo-industrialization, which will enable it to reach a new level of production and efficiency. The main obstacles in this way are the unstable dynamics of industrial production with the predominance of downward trends with a significant influence of the economic factor; global structural deformations in sectoral, market, intra-regional sections; weak positions of industrial producers in international markets with a predominance of export commodity orientation; significant technical backlog of industrial enterprises; low level of environmental friendliness of technologies and products; oligarchic-monopoly structure of industrial production. The article outlines the main aspects of the concept of neoindustrialization, which testify to the need to return to the issue of the role of the state and its institutions in regulating the industrial sector of the region. The author proposes the components of regional industrial policy in accordance with the concept of neo-industrialization, which include: principles of formation, methods, tools and levers of the mechanism of regulation of the industrial sector of the region. It is determined that the application of the model of liberal postindustrial development has led to a large-scale deindustrialization of the economy, to slowing down the process of development of the industrial sector. The results of the study concluded that the need to revise the theoretical principles of regional industrial policy and the transition to a model of re-industrialization and neo-industrialization, the priority of which is to restore industrial development on a better technical and technological basis. The growth of the role of the state in the process of transformation transformations is substantiated. From the position of an external observer, the state should become an active participant in the process of forming the industrial complex of the region.

Key words: regional industrial policy, re-industrialization, neo-industrialization, public-private partnership, innovative development of industrial complex.

Постановка проблеми. Характер і тенденції розвитку промислового комплексу країни, складність інтеграційних процесів та погіршення рівня конкурентоспроможності більшості промислових підприємств потребують покращення системи управлінських заходів на всіх рівнях. Практичне втілення в життя євроінтеграційної політики України та необхідність вжиття системи заходів протекціоністського характеру щодо підприємств промислового комплексу повинні відбуватися на фоні розроблення нового організаційно-економіч-

ного механізму промислової політики. Особливо актуальним питання формування нового модернізованого механізму промислової політики є на рівні регіонів країни, які мають досить масштабні наукові, виробничі та експортні потенціали.

Для забезпечення успішного розвитку України необхідно враховувати національні інтереси та потреби інтеграції у спільноту розвинутих країн світу. Україна, маючи переважно неконкурентоспроможну промисловість, прагне до запровадження у світові процеси неоіндустріалізації, що

дасть можливість вийти на новий рівень виробництва й ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Найбільш глибокі дослідження сучасних проблем промислової політики здійснено в працях Б. Данилишина, М. Долішнього, Л. Дейнеко [4], Я. Жаліла, В. Керецмана, М. Козоріз, Є. Котова [3], Е. Лібанової, В. Мікловди, А. Мельник, О. Оболенського, Я. Олійника, Г. Підгрушного, С. Романюка, О. Носирєва [5], Д. Стеценка, В. Чужикова, М. Кизима та інших вітчизняних дослідників.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених питанням регіонального розвитку, подальшої уваги науковців потребують питання формування теоретичних та методичних аспектів регіональної промислової політики в концепції неоіндустріалізації.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз та узагальнення концептуальних положень неоіндустріалізації, а також визначення особливостей сучасної регіональної промислової політики з позиції концепції неоіндустріалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У пошуку нових ефективних форм і методів функціонування та розвитку промисловості, адекватних сучасним викликам, кожна країна намагається максимально врахувати макроекономічну, технологічну, інституційну специфіку власної економіки. Водночас активно опрацьовуються світовий досвід здійснення структурних зрушень, удосконалення інституційного середовища, залучення соціальних чинників для прискорення економічного зростання. Це зумовлює певні відмінності національних моделей неоіндустріалізації, які сьогодні формуються та реалізуються урядами різних країн [1].

У промисловій політиці, орієнтованій на неоіндустріальну трансформацію, перевага віддається м'яким, горизонтальним методам регулювання, а активізація виробництва орієнтована на стійке зростання, що передбачає зростання зайнятості й доходів населення, підвищення якості життя, дотримання екологічних вимог, збереження довкілля та ресурсоефективність. У процесі дослідження вітчизняного і світового досвіду розвитку виробничої сфери дослідниками сформульовано чотири основні засади розроблення й реалізації промислової політики.

1) Політична підтримка національної промислової політики. Надання державної підтримки чи стимулювання розвитку промислового виробництва й сфери послуг здійснюється відповідно до пріоритетів, які проголошуються у щорічних посланнях Президента України й закріплюються в Основних напрямках діяльності уряду України.

2) Об'єктивність промислової політики. Цією засадою промислової політики визначається об'єктивна зумовленість підвищення конкурентоспроможності й стратегії структурної перебу-

дови промисловості відповідно до домінуючих тенденцій розвитку світової та вітчизняної економіки. Реалізація цього принципу припускає неоіндустріальний розвиток наукоємних галузей та технологічної модернізації традиційних галузей, становлення нового типу галузевої структури промисловості й прискорення інноваційного процесу. Розвиток високотехнологічного сектору й реалізація наукоємної продукції забезпечують створення інноваційної інфраструктури, побудову логістичних систем, реалізацію освітніх програм та організацію технічної підтримки, які здійснюються переважно у вигляді надання інтелектуальних послуг.

3) Прозорість механізму реалізації промислової політики. Здійснення вибору конкретних об'єктів промислової політики має відбуватися за прозорими схемами й зрозумілими критеріями з урахуванням думки трьох сторін господарської діяльності, а саме держави, бізнесу й організацій, що представляють інтереси працівників.

4) Комплексність і цілісність системи реалізації промислової політики. Цей принцип означає взаємозв'язок системи державного регулювання економіки й заходів щодо розроблення та реалізації промислової політики з програмами соціально-економічного й культурно-освітнього розвитку суспільства. Він припускає не тільки координацію всіх видів економічної політики, але й підлеглість інноваційної, інвестиційної, кадрової, зовнішньоекономічної політики цілям і завданням промислової політики [2].

Формування теоретичних та методологічних принципів регіональної промислової політики в Україні відбувалось в умовах глибоких трансформаційних змін у системі економічних відносин, пов'язаних із закладанням елементів ринкової економіки. Складний період трансформаційних змін та задекларований урядом соціально орієнтований тип ринкової економіки призвели до руйнування наявного механізму організаційно-економічного управління розвитком регіонів. Особливо складно період трансформаційних змін відбувався в промисловому секторі, що пов'язано з невідповідністю структури промислового сектору (за організаційно-правовими характеристиками, типом організаційно-економічних та техніко-економічних відносин, характером відтворювальних процесів) вимогам ринкової економіки.

Загалом елементи регіональної промислової політики, яка сформувалась протягом незалежності в Україні, підпадають під принципи моделі ліберального постіндустріального розвитку:

– чіткий розподіл всього суспільного виробництва за секторальним принципом на три основні сектори, такі як первинний (сільське господарство), вторинний (промисловий) та третинний (сфера послуг); в українській економіці спостерігається формування постіндустріального типу моделі, а саме домінування сфери послуг;

– зорієнтованість на лібералізацію суспільно-економічних відносин, відхід від суспільно корисних до індивідуальних інтересів, розширення можливостей для суб'єктів підприємницької діяльності, кардинальні зміни в системі регуляторних інститутів;

– зменшення регуляторних та адміністративних функцій держави, процеси роздержавлення та приватизації, зміни в організаційно-економічній системі управління.

Застосування моделі ліберального постіндустріального розвитку призвело до масштабної деіндустріалізації економіки, уповільнення процесу розвитку промислового сектору.

Протягом останніх років запропонована модель ліберального постіндустріального розвитку показала свою неспроможність. Результатом її застосування став перехід до неефективної структури економіки, втрати важливих галузей виробничої діяльності, як наслідок, соціальний та економічний занепад у розвитку цілих регіонів країни.

Все це обумовлює необхідність перегляду теоретичних принципів регіональної промислової політики та переходу до моделі реіндустріалізації та неоіндустріалізації, пріоритетом якої є відновлення індустріального розвитку на більш якісній техніко-технологічній основі.

Концептуальні основи теорій реіндустріалізації та неоіндустріалізації формуються в економічній науці в посткризовий період 2008–2009 рр. на фоні усвідомлення негативних наслідків процесу деіндустріалізації та спаду промислового виробництва. Відмінною особливістю неоіндустріалізації є зміна підходів до розвитку промислового сектору та матеріального виробництва загалом.

Неоіндустріалізація – це наступний крок індустріалізації, який визначається поступовим переходом від індустріальної та інноваційної моделі розвитку промислового сектору; створенням усіх умов для забезпечення екстенсивного типу розвитку промисловості на основі оновлення техніко-технологічних процесів; забезпеченням розвитку наукоємних галузей промисловості, які є «двигунами» неоіндустріалізації; посиленням ролі високотехнологічних секторів промисловості.

Теорія неоіндустріалізації має свої позитивні та негативні моменти.

Серед позитивних аспектів нової індустріалізації можна виділити:

– зміну структури промислового сектору на користь розвитку наукоємних галузей;

– необхідність проведення глибоких трансформаційних змін в організаційній структурі промислового сектору з позицій стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

– зростання ролі інвестицій в людський капітал та збільшення частки кваліфікованих трудових ресурсів;

– поглиблення глобалізаційних процесів, розширення можливостей для кооперування в промисловому секторі.

Серед негативних аспектів концепції неоіндустріалізації можна виділити поглиблення проблеми безробіття, особливо у зв'язку зі зростанням структурного безробіття (зменшення попиту на робочу силу за окремими професійними напрямками; занепад в окремих, неперспективних галузях промисловості тощо). Крім того, негативними факторами є поглиблення міжнародного поділу праці; зростання протиріч між розвиненими країнами, промисловий сектор яких є більш гнучким та зорієнтованим на інноваційно-інвестиційний напрям розвитку та іншими країнами, для яких доступ до сучасних науково-технічних розробок є обмеженим.

Роль регіональної промислової політики в концепції неоіндустріалізації суттєво зростає. Запропоновані вище позитивні та негативні аспекти концепції засвідчують необхідність повернення до питання ролі держави та сформованих нею інституцій щодо регулювання промислового сектору регіону.

Формування теоретичних та методичних аспектів регіональної промислової політики в концепції неоіндустріалізації здійснюється за двома основними напрямками. Перший напрям зорієнтовано на розширення й поглиблення змісту досліджень (забезпечення рівномірного, стабільного та ефективного розвитку промислового комплексу регіону) шляхом розширення об'єкта дослідження, доповнення дослідження вивченням нових чинників впливу, їх уточненням, вивчення та осмислення нових процесів і явищ, які формуються під впливом інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Другий напрям – це осучаснення методології досліджень шляхом застосування нових економіко-математичних методів дослідження, застосування сучасних методів оброблення інформації. Поєднання обох зазначених напрямів дає змогу відкоригувати наявні методи та інструменти регіональної політики, забезпечити їх відповідність сучасним реаліям розвитку регіонів, запропонувати більш сучасні варіанти досягнення поставлених завдань.

Зорієнтованість складових регіональної промислової політики на забезпечення екстенсивного типу розвитку промисловості вимагає уточнення об'єктів політики (рис. 1).

На перший план виходить питання оптимізації галузевої та відтворювальної структури промислового комплексу з позицій стимулювання розвитку наукоємних галузей та модернізації техніко-технологічних процесів на рівні сектору.

Зростає роль держави в процесі трансформаційних перетворень. З позиції зовнішнього спостерігача держава повинна перетворитися на

активного учасника процесу формування промислового комплексу регіону.

Вагомим аспектом діяльності держави є активізація співпраці з науковими та суспільними організаціями задля створення центрів інноваційного розвитку промислового сектору регіону.

Стратегічними орієнтирами сучасної регіональної промислової політики в зарубіжних країнах є такі.

1) Основною метою регіональної промислової політики є стимулювання розвитку промислового сектору країни в контексті забезпечення рівномірного розвитку регіональних структурних елементів комплексу.

2) Фокусування регіональної промислової політики здійснюється на розвитку інноваційних можливостей промислового комплексу.

3) На рівні промислового сектору регіонів враховують невикористаний потенціал, шукають можливості для розвитку, а не лише розв'язують наявні суперечності.

4) Заходи стратегій розвитку промислового сектору та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств підкріплені відповідними фінансовими ресурсами й розподіляються переважно на конкурсній основі.

Отже, для досягнення стабільного розвитку промислового комплексу регіону необхідно застосовувати підходи концепції неоіндустріалізації, які ґрунтуються на екстенсивному розвитку промислового сектору регіону на основі інноваційного оновлення його техніко-технологічної складової частини. Доцільно запропонувати нову парадигму інноваційного розвитку промислового комплексу, в основу якої закладені такі положення, як інноваційна підтримка пріоритетних напрямів розвитку основних об'єктів промислового комплексу регіону; концентрація регіональної промислової політики на інноваційних можливостях регіону; постійне інноваційне оновлення як основа успішного розвитку, а саме, інноваційна спрямованість

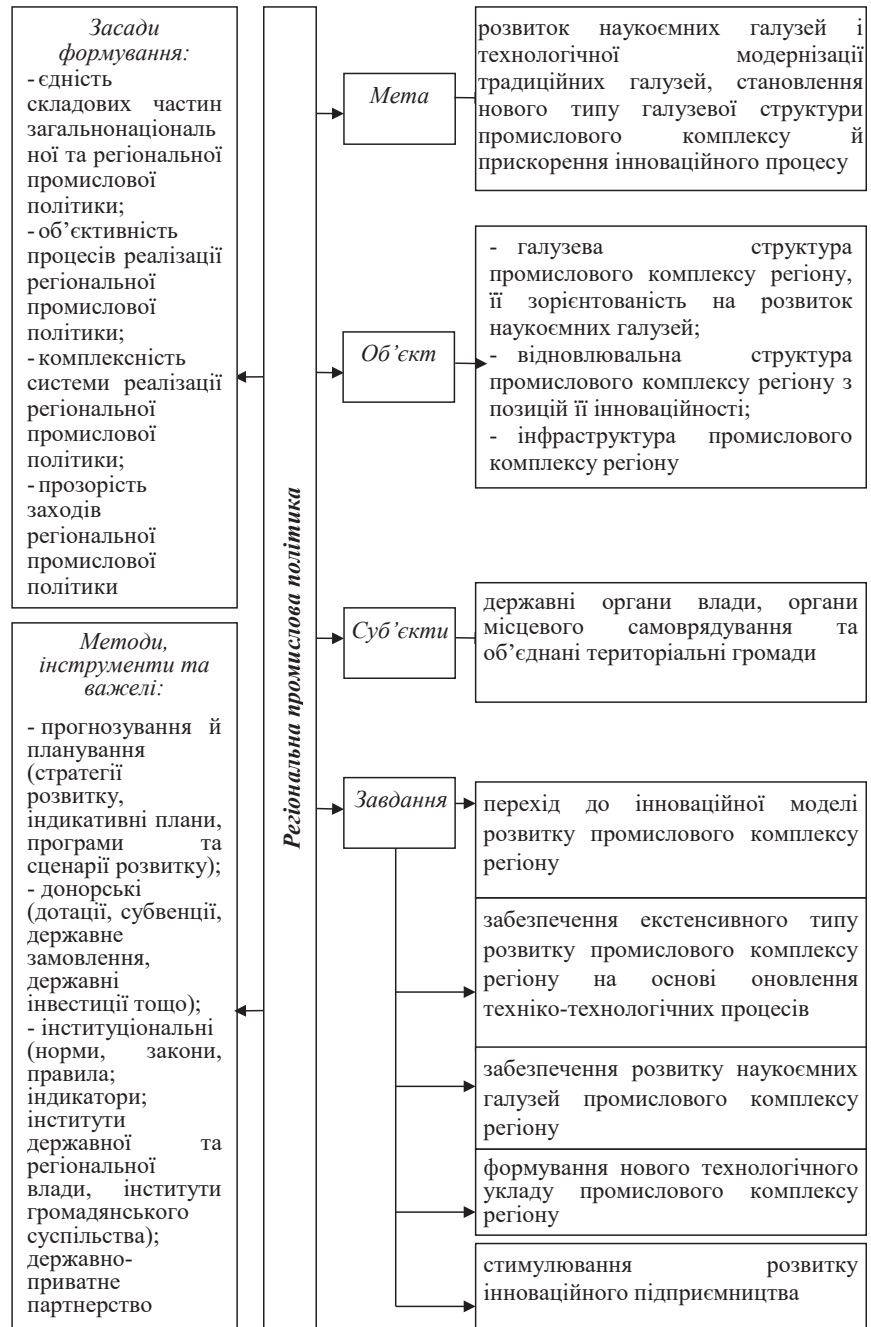


Рис. 1. Складові частини регіональної промислової політики згідно з концепцією неоіндустріалізації

Джерело: сформовано автором

в усіх сферах діяльності суб'єктів господарювання; альянс держав-приватного партнерства задля використання досягнення науки у виробничому процесі.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження дало змогу аргументувати необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку з позиції неоіндустріалізації, пріоритетом якої є відновлення індустріального розвитку промислового комплексу регіону на більш якійсній техніко-технологічній основі, а також обґрунтувати зростання ролі держави в процесі трансформаційних

перетворень. З позиції зовнішнього спостерігача держава повинна перетворитись на активного учасника процесу формування промислового комплексу регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Залознова Ю. Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості : монографія. Київ : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2017. 288 с.
2. Коломойцев В. Структурна трансформація промислового комплексу України. Київ : Українська енциклопедія, 1977. 304 с.
3. Котов Є., Іванов С. Оцінка перспектив неоіндустріальної модернізації промислового регіону. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 61–70.
4. Неоіндустріальна трансформація промислового потенціалу України / за ред. Л. Дейнеко. Київ : НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2016. 278 с.
5. Носирєв О. Методичні підходи до формування та стратегій реалізації неоіндустріальної промислової політики. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 24. С. 71–75.

REFERENCES:

1. Zaloznova Ju. (2017) Ekonomichni ta socialjni problemy rozvytku promyslovosti [Economic and social problems of industrial development]. Kiev : NAS of Ukraine, Institute of prom-sti economy. (in Ukrainian)
2. Kolomojcev V. (1977) Strukturna transformacija promyslovogho kompleksu Ukrajiny [Structural transformation of the industrial complex of Ukraine: Ukrainian Encyclopedia]. Kiev. (in Ukrainian)
3. Kotov Je., Ivanov S. (2016). Ocinka perspektyv neoindustrialnoji modernizaciji promyslovogho rehionu [Assessment of prospects for non-industrial modernization of the industrial region]. Bulletin of economic science of Ukraine, vol. 1, no. 30, pp. 61–70.
4. Dejneko L. (2016) Neoindustrialjna transformacija promyslovogho potencialu Ukrajiny [Neo-industrial transformation of Ukraine's industrial potential]. Kiev : NAS of Ukraine, State Institution "Institute of Economics and Forecasting NAS of Ukraine". (in Ukrainian)
5. Nosyrjev O. (2017) Metodychni pidkhody do formuvannja ta strategij realizaciji neoindustrialnoji promyslovoji polityky [Methodical approaches to the formation and strategies of the implementation of neo-industrial industrial policy]. Black Sea Economic Studies, no. 24, pp. 71–75.